

Philipp Hartmann Michael Kirsten

**Disputationum Metaphysicarum V. De Vero & Bono, & quae ex his affectionibus
resultant, Signo Et Signato, Mensura Et Mensurato, Naturali Et Artificiali**

Rostochii: Kilius, 1638

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn729467031>

Druck Freier Zugang

Ru phil 1638.

Philipp Hartmann

Michael Kirsten

32
IN NOMINE JESU
DISPUTATIONVM METAPHYSICARVM V.

DE
VERO & BONO,

Qua ex his affectionibus resultant,
SIGNO ET SIGNATO,
MENSURA ET MENSURATO,
NATURALI ET ARTIFICIALI.

Quam

Deo veritate & bonitate ipsâ feliciter adjuvante

Permissu Ampliſſ Facult. Philosoph. In inclytâ
Rostochiensium Academiâ
SUB PRÆSIDIO

Dn. M. PHILIPPI HARTMANNI,
Lubenâ Lusatî, S.S. Theol. Stud.

Publico & placido Doctorum examini subijciens
In Audit. Philosoph. majori ad d. 28. Julij.

MICHAEL KIRSTENIUS Beronâ-
Moravus A. & R.

ROSTOCHII,

Typis NICOLAI KIEHLI, Acad. Typogr.
Anno M. DC. XXXII X.

IN OMNIBUS LIBRIS
BIBLIOTHECAE UNIVERSITATIS
ROSTOCKENSIS

JOHANNES BOHNER
HISTORIA UNIVERSITATIS
ROSTOCKENSIS

DE UNIVERSITATE
ROSTOCKENSIS

JOHANNES BOHNER
HISTORIA UNIVERSITATIS
ROSTOCKENSIS

DE UNIVERSITATE
ROSTOCKENSIS

ROSTOCK

ROSTOCK

ROSTOCK

CUM DEO VERO ET BONO

Erit aris ipsissima dictū est, quod pronuntiatur ab Aristotele lib. 4. Metaphys. c. 5. ὅτι ἔπ' αὐτὸ Φαινόμενον ἀληθές ἐστὶ, quod non omne, quod appareat, verum sit. Multa enim augustissimum veritatis nomen mentiuntur; & decipimur sapientē iis, quæ nobis vera videntur, cum nihil minus sint, ac id, quod præ se ferunt. Eapropter, eò major veritatem investigandi incumbit necessitas, quò abstrusior est ejus natura. Nos, quoad permittit ingenij nostri tenuitas, hac in re aliquid præstare conati sumus. Quod, licet valde sit exiguum; tamen solatio nobis est, quod ibid. dicit Aristoteles: ἔ μόνον δὲ καὶ δικαίων τέττοις, ἴδω ἀν τις κοινωνήσῃ ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιπολάδι τῶν ἀποφύλα μύθοις, *Sit igitur*

§. 1. Tractationem Unius legitimā methodo insequitur doctrina de VERO, & hanc de BONO. Ut enim meriti Unitas antecedit veritatem, ita veritas antecedit bonitatem. quoniam bonitas in veritate fundatur, & sicut intellectus prior est quàm voluntas, ita etiam verum prius est quàm bonum, quod ad voluntatem pertinet. Suarez. l. 1. d. 8.

§. 2. Veritatis consideratio Metaphysicæ maximè propria est, ut disputat Arist. l. 2. Met. c. 2. t. 3. quia non solum in actu, ut vocant, exercito investigat, quid verè sit ens, aut Entis affectio: sed etiam in actu signato inquirat in ipsam veritatem, & cognoscit, quid vere sit veritas. Prior consideratio quasi materialis est, & omnibus omninò disciplinis communis, quæ sit cognoscendo res prout sunt: Posterior est quasi formalis, & soli Primæ Philosophiæ vendicatur.

§. 3. Veritas in genere definitur potest, quod sit conformitas Entis cum eo, à quo significatur, vel intelligitur. Sunt enim duæ veritatis species, una in significando, altera in essendo. Nonnulli addunt Tertiam in cognoscendo, ut etià Suarez, sed hæc est supervacanea, ut patebit. Ab aliis etiam diversissimè solet dividi, ut videre est apud Tripl. l. 2. c. 4. q. 6.

§. 4. Videtur aliquibus hanc divisionem admittendam non esse, quoniam non eodem modo sese habeant membra dividentia. Veritas, inquirunt,

inquinat, propriè est in intellectu, à quo formaliter verus dicitur, terminativè in rebus, quatenus eæ nempe produciunt, & terminant veram cognitionem: Significativè in vocibus, quatenus eam veritatem, quæ essentialiter in mente hæret manifestant. Atq; sic intrinsecè veritas intellectui competit, extrinsecè v. rebus. Verùm, si veritas in respectu ad nos sumatur, omninò concedi potest, quod dictum est. Si a. præcisè in ipsis rebus consideretur, negari non debet, veritatem rebus esse essentialem. Licet enim nunquam res terminet aliquam cognitionem, tamen inest ei facultas, ut possit facere de se veram existimationem, quod ad rationem veri sufficit.

S. 5. *Veritas significativa est congruentia signi cum re signata.* Cōgruentia, dicitur signum, cum id, quod debebat, potentia cognoscenti representat.

S. 6. *Representare, ut notum est, est præsens facere, quæ præsentia non est realis, sed tantum intentionalis.* Id est, res præsens sistitur sensui sive intellectui, non secundum esse materiale, sed quoad speciem, & esse ideale.

S. 7. *Signum, ut tale, implicat duplicem respectum. Unum, ad id, quod signat, alterum ad potentiam cognoscentem, sive ad id, cui aliquid signatur.* Illa a. potentia non est semper intellectus, sed etiam sensus esse potest. Nec apprehensio signi necessario fit per verum discursum, sed, satis est, si iudicium phantasiæ accurrat, ut in brutis videre est; e. g. elevatio lapidis cani signum est projectionis.

S. 8. *Formalè ratio signi consistit in respectu transcendentali, qui negari non potest.* Sic fumus est signum ignis, quia ei inest talis natura, quæ cuivis ignem notificare possit, qui sanè respectus est. vide CL. Scheiblerum l. r. Met. c. 23.

S. 9. *Non est de signi essentiâ ut actu signet, sed eius ratio indifferenter sese habet ad actum & potentiam.* Signum enim in respectu ad potentiam cognoscentem habet rationem objecti cognoscibilis, quod non desinit esse objectum, etiam si actu non cognoscatur, hinc alij dicitur signum in actuale, & aptitudinale.

S. 10. *Queritur hic, an signum & signatum semper sint simul? Resp. Simul natura & cognitione, non vero loco & tempore.* Dantur enim signa præteritorum, & futurorum, vid. Timpl. l. 3. c. 4. q. 4.

S. 11. *Queritur etiam an signum & signatum realiter differant? Resp.*

for-

formaliter; bene autem possunt convenire in materia. Nam quod importat formaliter vox signi, non importat vox signati. Sed loquendo de rebus ipsis, quæ relationem signi & signati recipiunt, non necessaria realiter diversæ sunt, sed una eademq; ab illis denominari potest. Sic febricitas est signum ægritudinis. v. Scheibl. c. 23. n. 35. & D. Calovium p. 325.

§. 12. Nunc ad signorum divisiones progredimur, quas ex alijs explicabimus; nobis enim novas fingere non est concessum. I. *Signum est vel necessarium, vel contingens. Necessarium est, quod ita coheret cum signato, ut id infallibiliter indicet; sic pulsus inæqualis vibratio malè constitutam cordis temperiem significat.* Vocatur *γνώσιμον, κριτικόν, τελεγεῖον*. *Contingens est quod probabiliter rem significat.* Sic lac in femina signum contingens est *κυνσένω* aut partus, Hippocr. l. 5. Aph. 39. vocantur hujus generis signa *εἰκότα*, quasi verisimilitudines. Quod enim plerumq; ita fieri vel non fieri, esse, vel non esse novimus, id consentaneum sive *εἰκός* appellatur. Crellius Part. Com. Log. l. 3. c. 22.

§. 13. II. *Signum est vel Naturale, vel Arbitrarium.* Hujus divisionis ratio non sumitur ex rebus significantibus, potest enim res naturalis esse signum arbitrarium, sed ex modo significandi. Sic igitur *signum naturale est, quod habet naturalem connexionem cum signato, & ex natura sua citra ullam supervenientem ordinationem sufficiens est ad signandum.* Sic solis occasus est signum noctis adventantis. *Arbitrarium est, quod est ex sese; citra extrinsecam institutionem prorsus inefficax ad significandum ideoq; ad id ex superveniente arbitrio divino aut humano ordinatur.* Sic iris est signum foederis. Potest autem una eademq; res diverso respectu esse signum naturale, & arbitrarium. vide Scheibler. cap. d.

§. 14. III. *Signum est vel formale, vel instrumentale. Formale est, quod immediate sine sui cognitione rem manifestat, ut sunt species sensibiles, & intelligibiles: v. g. species cervi in mente meâ est mihi signum, quo cervum cognosco.* Hic non opus, ut distinctis actibus prius speciem, quid sit, intelligam, & deinde rem objectâ, nisi id fiat datâ operâ, & per accidens. *Instrumentale est, quod prius cognitum in signati cognitionem ducit.* Sic dispositio lineamentorum in manu est signum longævitas, vel brevitas vitæ.

§. 15. IV. Signum est vel Theoricum, vel Practicum. Theoricum est, quod tantum representat, ut hedera, imago Cæsari. Practicum est, quod præterea per veram efficientiam aliquid efficit, ut sigillum, quod cera imprimitur. Per se inquam, non ex accidente, aut occasionaliter tali enim modo etiam alterum aliquid efficit v.g. Imago Christi hominem ad devotionem excitans vide D. Calovium.

§. 16. V. Signum est vel nudum *σημαντικόν*, vel Exhibitivum *μεταδοτικόν*. Nudum est, quod significat tantum: Exhibitivum est, quod etiam id quod significat realiter exhibet. Talia *μεταδοτικά καὶ θεσφερόμενα* signa sunt Sacramenta.

§. 17. VI. Signum est vel notificans, vel obsignans, vel Commonefaciens. Notificans est, quod rem ignotam detegit, eamq. ab omnibus aliis discernit: Commonefaciens est, quod nos rei alicujus admonet, dicitur alias *πυνήσος ὡον*. Obsignans est, quod nobis rem cognitam certificat. Sic Sacramenta sunt *σφραγίδες* gratiæ divinæ.

§. 18. VII. Signum est vel Remorativum, vel Demonstrativum, vel prognosticum. Illud rem præteritam in memoriam revocat; Istud præteritam indicat; hoc futuram significando prædicat. Talium signorum Prognosticorum infinita est multitudo apud Medicos, Physicos, Astrologos. Sic Virgil. i. Georg.

————— quid vesper serus vehat, undè serenus.
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster
Sol tibi signa dabit. —————

§. 19. VIII. Signum est suppositivum, quod supponit & stat pro suo signato, ut voces rerum: & manifestativum, quod duntaxat manifestat signatum, ut voces conceptuum; hæc enim pro conceptibus non supponunt, vid. Scheibl.

§. 20. IX. Aliud signum est proprium, quod in primâ origine ad certam rem significandam est ordinatum, ut voces: aliud Improprrium, quod saltem per accidens ad significandâ munus adhibetur, ut displotio tormentorum est signum lætitiæ.

§. 21. X. Signum est Doctrinale, & non Doctrinale. Illud est, quo in docendi modo utimur; hoc, cujus in docendo nullus est usus.

§. 22. Dō

§. 22. *Doctrinale signum est vel internum, vel externum.*

§. 23. *Internum sunt conceptus formales, imagines illa rerum in intellectu nostro herentes. Atque conceptus (si rectè sese habent) apud omnes homines sunt iidem. Indus enim non aliter equum concipit, ac Polonus.*

§. 24. *Hi conceptus sunt vel adæquati, qui totam rei essentiam representant: vel inadequati, qui partem tantum exprimunt. Nam noster intellectus sæpè ad modum distinctorum concipit, quæ distincta non sunt. Nec multiplicatio conceptuum formalium semper multiplicat objecta in rebus, ut ait rectè Jac. Mart. I. 2. Exerc. 4. theor. 8.*

§. 25. *Externum signum sunt voces & scripta. Voces sunt signa arbitraria significantiæ conceptus & res scripta sunt signa arbitraria significantiæ voces, conceptus, & res.*

§. 26. *In his ergò omnibus signorum generibus, cum mirum, cõveniendi & debitæ ratione significant signatum, est veritas. Specialiter a. ea conformitas, quæ signum doctrinale internum congruit cum signato, hoc est, conceptus cum re; sive, quæ est conformitas intellectus ad res apprehensus, dicitur veritas cognoscendi & Logica.*

§. 27. *Hæc veritas est incomplexa, & complexa.*

§. 28. *Incomplexa est in simplicibus conceptibus, & est conformitas conceptus cum re concepta. Sic qui concipit canem ut bestiam latrantem, verum de eo format conceptum. Hinc dicitur animam intelligendo fieri omnia Arist. 3. Physic. de anim. c. 37. scilicet non realiter, sed modo intentionali. vid. Scal. ex. 307. f. 6.*

§. 29. *Veritas complexa est conformitas iudicij ad rem cognitam ex quâ conformitate provenit, ut res iudicata ita esse dicatur in se sicut iudicata est. Suarez. disp. 8. s. r. Jacchæus. 2. Metaph. c. 9.*

§. 30. *Veritas autem cognitionis non addit aliquid reale supra actum, qui verus denominatur, sed includit talem representationem cognitionis, quæ habet conjunctam concomitantiam subjecti, ita se habentis, sicut per actum representatur, ut ait Suarez. l. d.*

§. 31. *Veritas hæc primò est in primâ mentis operatione, & per hanc in reliquis. Nam, ut rectè inquit Corn. Martini p. 251. Comp. Metaph. Sicuti conceptus simplices suapte natura antecedunt suam inter se compositionem & divisionem; Sic etiam aliqua simplex conformiter*

veritas illas & mentem debet antecedere conformitatem inter mentem, & compositionem earum rerum. Confer. Jac. Mart. l. i. Exerc. 16. theor. 23. & Fonscam l. 4. c. 2. f. 3. q. 6.

§. 32. Cum dicit Aristoteles l. i. de Interpr. c. 1. *ἡ εἰς ὅν τινα καὶ ἀ-
ρίστων ὅτι τὸ ψεύδος τε καὶ τὸ ἀληθές;* non denegat conceptui simplici
omnem veritatem, sed innuit solum, speciali modo eam esse in secundâ
operatione. Est enim, ut Suarezij verbis dicam, veritas per simplicem
noticiã in intellectu solum ut in cognoscẽte rem tali noticiã apprehensam,
non v. tanquam in cognoscẽte veritatem ipsam: per compositionem au-
tem non tantum in cognoscẽterem sed etiam ipsam veritatem. Hoc est,
in simplici apprehensione unicẽ attenditur objecti & intellectus conformi-
tas: in compositione autem præterea cognatio & identitas ipsarum rerum
quæ de se enunciantur, an verè nempe hoc sit illud, nec nẽ. Vid. Fons l. 4.
c. 2. f. 5. & seqq.

§. 33. Hanc ad rem clarius expediendam commodè adhibetur
distinctio inter veritatem conceptam, & exercitam. Veritas concepta
est, quando mens mea simpliciter contipit speciem intelligibilem. v. g. equũ.
Veritas exercita est, quando eadem mens istas conceptus rebus accommo-
dat, & attendit, nũ ille res inter se conveniant, nec ne. Si conveniunt, af-
firmando conjungit, ut equus est animal. Sin secus, negando disjun-
git, ut equus non est stella. Et sic intellectus in secundâ operatione
ipsam veritatem in actu exercito contemplatur, vid convenientiam
& disconvenientiam objectorum, quod in primâ non facit. Vid. etiam
Suarez. Tom. i. disp. 8. f. 6. Jac. Mart. Ex. 16. th. 3. Jacch. l. 2. c. 9.

§. 34. Illa autem conformitas, quã signum doctrinale externum cum
cogitatis animi exactè congruit. hoc est, quando sermone ea significamus,
quæ nobiscum mente agimus, vocatur veritas Ethica, quæ alterius est
considerationis.

§. 35. Veritati huic significativæ opponitur Falsitas, quæ est di-
sconvenientia signi & signati. Specialiter est disconvenientia inter men-
tem & sermonem, quæ opponitur veritati Ethicæ: & disconvenientia
inter judicium intellectus, & objectum, quæ opponitur veritati Logicæ.

§. 36. Hæc falsitas oritur, cum mens non rectè utitur suo judicio,
sed conjungit ea, quæ in re non sunt conjuncta, & dividit, quæ non sunt
divisa. E. g. diversissima sunt lupus & avis; quando igitur intellectus
hæc

hæc judicat esse conjuncta, tunc quidem verus conceptus est lupi & avis, sed ista connexio est falsissima, quoniam res maximè differentes judicantur esse conjunctæ ab intellectu, in quo formaliter est falsitas. vid. Arist. c. 12. l. 9. Met.

§. 37. *Falsitas non reperitur propriè in conceptu simplici. Nam species rei intelligibilis, aut est in mente, aut non est. Si est, necessarid vera est: Si non est, nulla potest esse difformitas, quia ejus rei conceptus non est in mente, sed alterius cujusdam.* Res enim aut tota concipitur, aut planè non concipitur, cum species intelligibilis sit, forma indivisibilis; & recte ait Suarez. disp. 9. l. 1. pugnat esse objectum, & tamen non representari sicut est. Deinde si falsitas locum haberet in conceptu simplici, nullus non esset falsus, quia nullus est, qui non habeat difformitatem cum alijs. *Dicendum ergo est, cum conceptus non ad proprium objectum comparatur, rem esse ignoratam potius quam falso cognitam.* vid. Suar. l. d. Jacc ch. 11. & 12. Corn Martini pag. 253.

§. 38. Veritati igitur in complexæ propriè opponitur Ignorantia, & quidem privativè. Hæc duplex est, puræ negationis, & prævæ dispositionis, de quibus Scharffius l. 2. c. 2.

§. 39. Sequitur jam ut quædam axiomata, de veritate in genere, & in specie, de significativâ exponamus. Sit ergo.

§. 40. I. *Veritas est una & simplex.* Quidam maximopere duplicem veritatem unam nempe Theologicam, alteram Philosophicam asseruerunt. Sed nulla hic est oppositio. Quia cognitio Theologica est adæquatio intellectus & rerum divinitus revelatarum. Philosophica v. rerum naturâ cognoscibilem.

§. 41. II. *Antiquissimum est verissimum.* Scilicet, quod ἀπλῶς tale est, non verὸ κατὰ π̄. Potest enim falsitas secundum quid antiquior esse veritate. Veritas autem absolute prior est mendacio, quia omnis res prior est suâ passione, & materia æmulatione vid. Calov.

§. 41. III. *Veritas est indivisibilis, & nihil debet esse in intellectu, quod non sit in realitate objecti.* Plura tamen possunt esse in objecto, quia Veritas adæquatè est posita in conformitate mentis, & ejus, quod concipitur, quam alia non impediunt, quæ alijs conceptibus apprehenduntur. Sic in homine concipio animalitatem, præcisâ rationalitate.

B

§. 42. IV

S. 42. IV. *Veritas est immutabilis.* De veritate in essendo, & simplici conceptu perspicuum est; De veritate in secundâ operatione aliter se res habet. *Res enim quæ judicantur sunt duplices; quædam sunt necessariae, i. e. quæ ita compositæ sunt, ut nunquam possint dividi, vel ita divisæ ut nunquam componi, & hæ sunt immutabiliter vel veræ vel falsæ. Quædam v. sunt contingentes, & harum veritas variatur variatis rebus.* vid. Scheib. tract. Log. 3. c. 3.

S. 43. V. *Verum vero consonat, hoc est, non contrariatur.* vid. Schallium in Reg. Phil. tit. 18. Arist. l. 1. Ethic. c. 8.

S. 44. VI. *Ut res est, ita vera est.* Arist. l. 2. c. 1. ἐξακολουθῶν, ὡς ἐστὶ τῆ ἐνείη, & τῶ κῆ τῆς ἀληθείας. vulgò; quantum unumquodq; habet de esse, tantum etiam de veritate. Ut enim in Ente datur variatio & analogia, ita etiam in veritate. Sic in rebus necessarijs major est veritas, quam in contingentibus.

S. 45. VII. *Ut res est, ita cognoscitur.* Ex hoc axiom. patet, unde difficultas cognoscendi veritatem oriatur. Res enim quædam nobiliores & perfectiores sunt nostrâ mente, quædam imperfectiores. In priori genere est difficultas ab inbecillâ intellectus nostri virtute; in posteriori, ab obscuritate & imperfectione rerum. vid. Aristot. l. 1. c. 1. & Fons. ad hunc l. Jacch, & J. Mart. l. d.

S. 46. VIII. *Inter verum & falsum non datur medium.* Opponuntur n. contradictoriè, & res ita est, ut esse dicitur, aut non est.

S. 47. IX. *Veritas est simplex, falsitas multiplex.* sc. respectu ejusdem rei & quæstionis. Nam necesse est ut una sententia sit vera, à cujus veritate multis modis recedere quis potest.

S. 48. X. *Signum non est figuratum.* sc. formaliter, ut supra declaratum est.

S. 49. XI. *Non omne signum est sensile.* Patet hoc ex signis formalibus, vid Scheiblerum.

S. 50. XII. *Signorum diversitas non infert diversitatem essentialium.* Potest enim optime una essentia sese manifestare multis signis. Immo, quædam non aliter, nisi multis signis concurrentibus dignosci possunt, ut patet ex morbis.

S. 51. XIII. *Notæ debent esse infallibiles.* ut tales sint, 1. debent firmul esse cum notatō. 2. notiores esse notatō. 3. debent uni, soli & semper

CON-

conveni re, ideo q̄ inseparabiles esse à subjecta. Et has omnes proprietates habeant καὶ ἀλλήθειας, non v κατὰ δόξαν. His observatis omnes notæ Pontificiorum, quas Ecclesiæ attribuant, ruunt.

§ 52. Hactenus de primâ specie veritatis, sequitur altera; Veritas nempe in essendo quæ est conformitas Entis cum suâ ideâ, seu, cum intellectu à quo cognoscitur vel normatur, v. g. naturalia à divino, artificialia ab humano.

§ 53. Veritas non addit suprâ entitatem, quam implicat, perfectionem aut proprietatem aliquam, realiter, aut ratione rationatâ ab Essentia distinctam, sed relationem rationis. Hoc est, veritas transcendentalis dicit entitatem realem ipsius rei, connotando cognitionem, seu conceptum intellectus, cui talis entitas conformatur, vel in quo representatur vel representari potest, prout est, ut erudite differit Suarez, d. 8. f. 7. n. 24. qui vid.

§ 54. Notandum est, conformitatem hanc non esse accipiendam pro conformitate in essendo, cum inter rem & intellectum sapius sit maxima dissimilitudo in essendo, sed in representando. Fonsca lib. 4. cap. 2. sect. 8.

§ 55. Cum veritas dicitur conformitas rei & intellectus, non est accipiendum nomen rei, pro rebus secundum esse objectivum (ut illæ dicantur, quæ quatenus intellectui obijciuntur, sunt ei conformes) sic n. entia rati. onis essent vera sed secundum esse reale Fons ibid.

§ 56. Conceptus nostri speculativi, non solum dicuntur veri per conformitatem cum rebus, sed etiam per conformitatem cum rationibus concipiendi, quæ sunt in mente divina. Et in posteriori conformitate consistit veritas transcendentalis. Sic conceptus corporis infiniti necessario est conformis alicui rationi concipiendi, quæ est ratio essendi talis conceptus, sed non ratio essendi rei conceptæ. Fons ibid. f. 12

§ 57. Duobus modis aliquid cognoscimus. Uno ut in objecto cognito, v. g. imaginem in speculo. Ex hoc modo non cognoscimus veritatem rerum in rationibus formalibus, quæ sunt in mente divina. Altero, ut principio cognoscendi, atq̄ sic cognoscitur à nobis veritas rerum in rationibus æternis, quatenus ejusmodi rationes participantur à nobis per lumen naturale, ut docte disput. Fons l. d.

§ 58. Veritas rerum creatarum dependet à mente divina, ea enim norma est & causa omnium rerum, quæ extra eam sunt, & ad injuriam perfectiss.

formam ideam omnia conformata sunt. Quatenus enim ens congruit cum illa norma, seu rationibus formalibus, quae sunt in mente divina eatenus verum dicitur. Verus autem Deus est, quia est congruentia infallibilis & omnimoda identitatis inter divinam essentiam, & intellectum. Deus tamen proprie non mensuratur, hos enim imperfectionis est. Unde dicunt quidam intellectum, ad quem conformantur res, praescindere à mensurante & cognoscente, vid. Scheibl. c. 9. n. 28. Cal. p. 328.

S. 59. Rerum verò artificialium, quatenus artificialium, norma est intellectus artificis. Unde enim res quaedam habet quod sit, inde habet etiam, quod vera sit. Quare hac in parte non mensuratur intellectus à rebus, sed res ab illo: cum in eo existant, & secundum ejus ideam fiant, ut rectè ait Corn. Mart. pag. 256. Quando enim prout entia sunt, considerantur, & quatenus resolvuntur in sua simplicia, iterum referuntur ad divinam mentem, tanquam ad normam.

S. 60. Norma $\gamma\omega\sigma\iota\omega\mu\alpha$ est juxta quam alterius conditio seu habetudo exigitur. Definitio Aristotelica, $\mu\epsilon\tau\epsilon\upsilon\ \epsilon\sigma\tau\ \omega\ \nu\acute{o}\sigma\ \omega\ \gamma\omega\sigma\iota\omega\mu\epsilon\tau\alpha$, nimis angusta est, nisi quantitatis vox etiam improprie pro quantitate intensiva, ut loquuntur, seu perfectionis, accipiarur.

S. 61. Norma variè dividitur; nos I. dicimus; norma est vel Quantitatis, vel Qualitatis.

S. 62. Quantitatis seu quantitativa est, Quae mensurat alterius res quantitatem. Est q; vel ad equationis, vel repetitionis, seu in adequata.

S. 63. Adaequationis est, quando exactè conveniunt mensura & mensurati quantitas, ut neutra nec excedat, nec excedatur, sic sex unitates sunt norma senarij.

S. 64. Repetitionis est, quando mensuratum mensuram excedit, adeò, ut ad ejus quantitatem explorandam mensuram necesse sit aliquoties repeti, sic unitas est numerus senarij.

S. 65. Mensura Qualitatis est vel perfectionis, vel cognitionis.

S. 66. Perfectionis est juxta quam de virtute, vel perfectione alienius judicamus, per approximationem ad illam. Sic ait Scaliger. ex. 102. l. 5. Est hominis anima omnium paene regula viventium, quia quanto proprius reliquae creature accedunt ad hominem, eò sunt perfectiores, & nobiliores. Sic Deus est mensura omnium rerum à se conditarum: vid. Scheib.

S. 67. Nor-

§. 67. Normacognitionū est juxta quam cognitio nostra exigitur, ne sunt principia cognoscendi, item res ipse.

§. 68. II. Norma est vel θεωρετικῆς ἢ doctrinalis, ut sunt Principia & disciplinarum, ad quæ doctrina rerum cōformatur; vel πρᾶξιως seu moralis, sic leges normæ sunt agendorum; vel ποιητικῆς, ut sunt instrumenta mechanica & architectonica, ad quæ opus aliquod dirigitur & elaboratur.

§. 69. III. Norma est vel naturalis vel artificialis. Illa est, quæ rerum naturalium habitu do examinatur; Sic intellectus divinus est norma omnium rerum creatarum. Artificialis est, quæ res artificiales mensurat, sic idea in mente artificis est norma domus edificandæ.

§. 70. Conditiones seu canones normæ sunt. I. Norma est notior normato. Quia nempe norma debet exactè manifestare normatum, ejusq; naturam. Quod autem nos ducit in alterius cognitionem, id debet esse notius. Hoc tamè accipiendum est de notitiâ distinctâ; confusâ n. non rarò notius est normatum. Hinc etiam mensura & mensuratum semper distinguuntur realiter, vid. Scheibl. cap. 24. l. 1. n. 34. & seqq.

§. 71. II. Mensurâ est prior mensurato. Sic inquit Scalig. Ex. 352. l. 2. Nulla mensura generatur a beo, cujus est mensura; sed id, quod efficit erit rei effectus mensura. Sic intellectus humanus nequit esse mensura rerum creatarum, cum iis non sit prior, sed posterior.

§. 72. III. Mensura est homogenea mensurato. Suaretz. dif. 50. f. 10. Cum dicitur mensuram debere esse homogeneam mensurato, nec de genere proximo nec remoto, nec proprio necesse est intelligi, sed de tali convenientiâ, quæ sufficit ad debitam proportionem necessariam inter mensurâ, & mensuratum. Sic tempus mensurat res, licet illud sit successivum, hæ permanentes, quia datur quædam ἀναλογία. Tempus v. æternitatis norma esse nequit, quia nulla ὁμογενεία seu proportio inter hæc duo intercedit. Nec ratio aut consensus hominum potest esse norma articuloꝝ fidei eadem de causâ.

§. 73. IV. Norma est indivisibilis. Hoc est, vera norma, in quantum determinata norma esse debet, nullam admittit diminutionem, aut additionem. e. g. certæ ulnæ, quatenus ei aliquid additur, vel demitur nō amplius vera, sed adulterina est ultra. Sic traditiones humanæ nequeunt esse normæ, cum semper augeantur, mutantur, & interpolentur. v. Dn. Calovium,

§. 74. V. *Norma est infallibilis.* Idcirco quod dubium est, obscurum, ambiguum & incertum, nequit esse norma, ut sunt Traditiones humanae. Sacra autem scriptura, cum sit sufficientissimae auctoritatis, & fidei certissima, sola est norma controvetsiarum Theologicarum. Sic in Philosophia & Medicina non valet, hoc dixit Aristoteles, Averrhoes Galenus, Paracellus, E. verum est; Sed hoc ratio demonstrat; hoc Experientia evincit.

§. 75. VI. *Mensura quantitativa nunquam excedit mensuratum.* Quia, si major esset, non posset mensurare. Excedi autem potest, ut perspicuum est in mensura inadaequationis, seu repetitionis.

§. 76. VII. *Mensura perfectionis, & cognitionis nunquam exceditur.* Ratio est, quia norma perfectionis eminenter in se habet omnes perfectiones normati; cognitionis vero virtualiter continet quicquid cognosci potest. E. necesse est, ut quicquid sit cognoscibile prius fuerit innorma. Hinc falsitatis arguuntur homines isti qui tam monstruosa dogmata fingunt, quae nullam rationem, neque, expresse, neque, tacite in S. S. continentur. Nec non ij, qui pari modo, tum in Philosophia, tum in alia disciplina, tantas agitarunt nugae de talibus rebus, quae neque, sunt, neque, esse possunt.

§. 77. IIX. *Primum in unoquoque genere est mensura reliquorum,* loquitur hoc ἀξιωμα de norma perfectionis. Sic Deus est primum & nobilissimum Ens; igitur, quo propius accedunt reliqua Entia ad divinas perfectiones, eo sunt nobiliora, sc. caeteris paribus si videlicet non repugnat specifica Entis natura. Sic Dei perfectio est immobilitas & hujus ratione lapis propius ad Deum accedit quam homo, nec tamen, eo est perfectior quia simpliciter homini major perfectio est nobilitas, quam ignobilitas.

§. 78. *Hactenus de norma. Normatum est cujus habitudo exigitur.* Specialiter, quod cum norma naturali congruit, naturale dicitur, quod cum Artificiali, artificiale.

§. 79. *Naturale multis modis dicitur.* Opponitur 1. Supernaturali, quod aliter fit, quam naturae universalis ordo fert. 2. op. ei, quod praeter naturam, i. e. quod quidem liter evenit, quam rei forma postulat, non tamen ei repugnat ut motus ignis in orbem. 3. ei, quod fit contra

tra

terā naturam i. e. quod eam destruit. 4. oppon. libero, & voluntario; & sic naturale est, quod à causā absq̄ consilio agente proficiscitur. s. violento. 6. Fortuito. 7. naturale dicitur constitutive, quod rei essentiam constituit, & 8. consecutive, quod eandem consequitur. 9. naturale aliquid dicitur vel subjective, vel Transitive, vel Perfective, de quibus vid. Scharff. c. 22. l. 1. 10. naturale est, quod habet Principium motus & quietis, & hæc acceptio est Physica. 11. naturale est quod opponitur artificiali, & hæc acceptio est huius loci.

§. 80. Naturale igitur est, quod habet veritatem suam ab intellectu divino. Sic sub naturali omnia Entia, quatenus Entia; & ipsa natura naturans & naturata continentur.

§. 81. Artificiale contra est, quod veritatem habet ab intellectu humano, seu artificiali. Notandum est, hic etiam sumi artificiale abstractè & formaliter, cum formā artificiali, quæ cōgruit cū idea s. pro eo ars quod inauxit, & superficiem saltem variat. Si enim sumatur cōcrete. & materialiter, prout infert materiam, cui forma superducta est, est ens per accidens, & ex parte quoq̄ ad divinam intellectionem terminatur.

§. 82. Veritati in essendo contradictoriè opponitur ignorantia, quæ in hac oppositione nihil est aliud quàm quā aliquid, quod pro ente venditur, ignoratur ab intellectu, à quō productum esse dicitur. e.g. Chimæra est ens non-verum, seu fictum, quia ignoratur ab intellectu divino. Hæc ignorantia non privative opponitur veritati, 1. Privatio requirit subiectum, quod nequit tribui non entibus. 2. Privatio negat formam in esse aptam; At fictio negat veritatem, quæ in non entibus esse nequit.

§. 83. Falsitas proprie loquendo non est in rebus, ut opinatur I. 1. 2. Metaph. c. 8. q. 11. sed extrā res. 1. sicut veritas ponit entitatem, ita falsitas, quæ tollit veritatem, tollit simulatq; destruit ipsam veram entitatem, at quomodo potest in rebus esse, quod entitatem rerum evertit? 2. verum dicitur ens, quatenus est conformabile alicui intellectui. At omne ens est conformabile. E.

§. 84. Quod autem interdum non-entia vera dicuntur, fit id per *ἐναλογία*, quæ est inter Entia, & non-entia. Vera autem Entia interdum falsa dicuntur per extrinsecam denominationem ab intellectu aliquo particulari, qui rei non conceptum proprium, cujus respectu omnino vera est, sed alienum accommodat,

§. 85. Sic

§. 85. Sic neq; opera artificum deformia, in quibus aberravit manus artificis ab ideâ, dici possunt falsa; nam non comparantur ad illam ideam tanquam ad normam & exemplar suum utpote, quæ nunquam illum effectum sibi habuit propositum. De falsitate prolixè Suarez. dif. 9. Jac. Mart. l. 1. Ex. 16. th. 12. Jacch. l. 2. c. 11. & 10.

§. 86. Atq; hæc nobis disputata sunt de Verò, consequens est, ut Bonum breviter expediamus, quod affectionem adæquatam Entis esse nemo sanus negabit, & Arist. l. 1. Ethic. 6. ait, τὰγαθὸν ἰσαχῶς λέγεται καὶ ὄντι. Ut autem Boni naturam rectius explicemus, placet quasdam statuere propositiones.

§. 87. Bonum & perfectum non sunt idem formaliter. Quod à Scheiblero & aliis firmissimè ita colligitur; Quæcunq; habent diversas rationes formales, ea non possunt formaliter idem esse, sed sunt distinctæ adfectiones. Atqui Bonum & perfectum habent. E. Bonum enim consistit formaliter in relatione rationis; Perfectum vero in negatione defectus. Diversissima autem sunt convenire voluntati, & carere defectu.

§. 88. Qui adversantur nostræ sententiæ, distinguunt. 1. inter bonum sibi, quod sibi convenientem perfectionem possidet, & inter bonum alteri quod alterius appetitui convenit. 2. Dicunt omne bonum tamen esse perfectum, & quò res melior est, eò perfectior. 3. ajunt. Ens & perfectum esse synonyma. Sic Jac. Mart. l. 1. Ex. 17. Ex Thoma; includitur, ait, perfectum in essentiali conceptu Entis realis. Non enim potest Ens cum entitate, hoc est realiter concipi, quin simul includatur ejus perfectio realis.

§. 89. Sed Resp. ad 1. bonum sibi æquivocè dici bonum dicitur, & nihil aliud esse, quàm perfectum. ad 2. Et si omne bonum sit perfectum, tamen minimè concluditur bonum & perfectum formaliter convenire. Sic omne unum & perfectum, & quò Ens magis unum est, eò perfectius est; ut Deus, qui maximè unus est, ideoq; maximè perfectus est, non tamen propterea unitas est perfectio idem sunt. Distinguitur enim, ut quoq; bonum est perfectum, rationibus formalibus à quibus adfectionum distinctio petenda est; non v. à substratâ materiâ, in qua omnes conveniunt. Ad 3. negando illud. Alius enim omnino conceptus formalis Entis, alius perfectionis. Sic etiam nunquam Ens

con-

concipitur, ut non concipiatur implicite ejus veritas, & tamen Ens & verum non sunt synonyma.

§ 90. II. *Bonitas formaliter consistit in convenientiâ cum intellectu, & præcipuè divino. Bonum igitur est, quod habet talem entitatem, quæ terminare potest actionem alicujus appetitus.* Sicut n. verum est, quod refertur ad intellectum, & de se spargere potest verum conceptum. Ita bonum est, quod ad voluntatem refertur, & appetitum complacentiæ, ut vocant sedare potest. Vid. Fonseca l. 14. f. 5. q. 7. & Scalig. Ex. 207. f. 17.

§ 91. Atq; ita bonitas non addit Enti Entitatem, videlicet qualitatem, ut vult Timplerus, realiter ab ipso distinctam, nec significat negationem, aut denominationem extrinsecam; *Sed Bonum implicat in conceptu suo quidditativo ipsam Entitatem, cum respectu ad voluntatem, ut dictum est.*

§ 92. III. Relatio illa præcisè & formalissimè sumpta, non est convenientia sui ipsius, seu respectus ad seipsum. Licet enim hæc semper inveniatur in bono, tamen nõ est ratio formalis boni, si rem ἀκριβῶς ponderamus, sic enim & mala essent bona, quia hæc sibi optimè sunt proportionata.

§ 93. IV. *Appetibilitas, quocunq; etiam modo sumatus, nequit esse ratio formalis boni.* Rectè enim ait Corn. Martin. pag. 296. *bonum est fundamentum & causa appetibilitatis, non verò contrà: quemadmodum coloratum est causa, ut res videri possit, quam visibilitatem vocant.*

§ 94. Bonitas est adæquata Entis affectio, qui a. i. omne ens est Bonum. Est n. vel creatum, vel increatum. Creatum omninò terminat voluntatem divinam, quæ id produxit, & conservat. Increatum, a. sibi ipsi displicere nequit. Utrunq; ergò bonum est, 2. omne bonum est ens, quia omne bonum implicat Entitatem.

§ 95. Objicit. 1. *Entia etiam rationis esse bona.* v. g. dicitur bonus Syllogismus, bona enunciatio. Resp. Hoc sit saltem κατ' ἀναλογίαν Vid. Scheib. c. 10. l. 1. n. 58. Fons. f. 8. q. 7. c. d.

§ 96. Objicitur 2. *Solus Deus est bonus.* Hoc intelligendum est de bonitate essentiali, seu essentialiter: vel intelligendum est comparative, videlicet, quod Deus respectu creaturarum eminentissimo modo bonus sit. Sic comparative Entia finita dicuntur non-entia, cum tamen omninò & absolutè sint Entia. C Objie

§. 97. *Objic. 3. Vitia moralia esse bona.* Resp. in vitijis moralibus duo sunt. 1. habitus vel actio, & hæc omnino est Ens, & ideo bona 2. est quædam ἀταξία, quæ est formalitas vitij, & hujus respectu vitia omnino sunt privationes, & mala. Scheibl. l. d.

§. 98. Bonum diversi modè vulgò distinguitur. 1. Bonitas est vel summa & independens, qualis sola est divina Essentia, vel dependens & participata, quæ ab illà suam bonitatem accepit.

§. 99. Est bonum κατ' ἀλήθειαν, quod revera & in se bonum est; & κατὰ δοξίαν, quod apparenter saltem bonum & in sua naturâ malum est.

§. 100. Bonum est naturale, quod est congruentia naturæ; Morale, quod in virtute positum est, & Transcendentale de quo hic agitur. Sunt præterea aliæ distinctiones non paucæ, quæ, quia limites Metaphysices transiliunt, hic omitti possunt. Vid. apud Scheibl. c. 10. tit. 1. Timpl. l. 2. c. 9.

§. 101. Bono malum opponitur, quod est carentia boni debiti inesse. Et Bonitati, quidem Transcendentali contra dictoriam seu negativè opponitur, ideoq; solis non-entibus competit. Requis bonitatis generibus Privativè adversatur, removel enim habitum, qui inesse debet.

§. 102. Mali distinctiones facile ex boni distinctionibus dijudicari possunt. Distinguitur 1. in malum quod Φαινόμενος tale est, & quod κατ' ἀλήθειαν. 2. in malum naturale. 3. in malum culpæ & pœnæ 4. in malum κατὰ τι & ἀπλῶς, quæ videantur tum apud Scharff. cap. 3. l. 1. tu apud alios.

§. 103. Circâ doctrinam de malo queritur; 1. An malum habeat causas? Resp. κατ' ἀναλογία illi causa tribui possunt, non v. strictè ὀrigορῶσε loquendo. Malum enim formaliter est non-ens; causæ vero & causatum sunt attributa Entis positivi.

§. 104. Queritur 2. An malum habeat causam efficientem per se, aut per accidens? Nos cum CL. Jac. Mart. disp. 6. q. 8. posterius affirmamus. Ratio est; quia causa efficiens per se non efficit aliquid, nisi in se bonum, non v. toto genere à se diversum. De fine idem est iudicium. Nam malum, quæ malum est, à nullo, intenditur, sed quatenus bonum esse existimatur. At hoc fit per accidens.

§. 105. Objicitur; Omne quod fit per accidens; habet causam per se.
Resp.

Resp. Hoc verū est, de effectis positivis, non v. negativis, sufficit enim, ut fiat malum, si bonum sibi habeat propositum bonum finem, ut ipsi videtur, qui tamen κατὰ δόξαν saltem bonus est.

§. 106. Q. 3. An omne malum sit in bono? Resp. ita, omne est in subiecto bono, praeter id, quod contradictoriè opponitur bono. In eo tamen bono non est, cuius est privatio, sed quod alterius est generis.

107. Q. 4. An detur summum malum? Resp. Summum malum Ethicum, & summum malum poenae dari nihil obstat. Dantur enim opposita, summum nempe bonum Ethicum, & vita aeterna.

§. 108. Tandem coronidis loco ἀξιώματος quaedam attexemus. I. Omne quod est, in quantum est, bonum est; scilicet transcendentialiter. vid Corn. Mart. p. 267 Fonsec. l. 4. f. 6. c. 2. q. 7. Sic dicitur I. Tim. 4. πάντων κτίσμα θεῶν καλόν.

§. 109. II. Prima bonitas est mensura omnis boni. Quanto n. proprius archetypo suo assimilantur creaturae, eò sunt meliores.

§. 110. III. Omne bonum est communicativum sui, s. quatenus deest & subiectum est aptum recipere. Sic Deus infinitam suam essentiam & potentiam non communicat creaturis ob hanc causam.

§. 111. At obijcitur, quomodo Deus bonitatem suam, qua ipse essentia est alii communicet? Resp. communicare non significat eandem numero rem & partem ejus tribuere, sed simile, quid in alio producere. Vid. Timplerus l. 2. c. 9.

§. 112. IV. Omne quod appetitur bonum est. sc. ὄντως vel δόξια σικῶς; malum enim, quā malum est, & cognoscitur, non est objectum voluntatis.

§. 113. V. Τὸ ἀπλῶς ἀγαθόν, τῆτινι ἀρετώτερον. Quod simpliciter bonum est, praestantius illo est, quod alicui bonum est. Aristot. l. 2. Topic. c. 1.

§. 114. VI. καὶ τὸ αἰτιον ἀγαθὸν καὶ αὐτὸ κατὰ συμβεβηκῶς αἰτιῶν ἀρετώτερον. Quod per se causa boni est, id magis est eligendum, quam quod per accidens. Plura ejusmodi prolixè per censet Aristot. l. 3. Top. c. 1. 2. 3. & 4.

§. 115

§. 115. Bonum non efficit malum. sc. per se, bene autem per acci-
dens. Omne enim malum oritur à Bono, non quatenus est bonum,
sed quatenus in agendo deficit, aut impeditur, aut decipitur.

Ἐπεσάγματα Φυσικά.

1. An in cælo sint distincti orbes? N.
2. An absurdum sit stellis formam motricem
tribuere? N.
3. An probari possit duos contrarios in cælo
dari motus? N.
4. An intellectus sit in pedibus? A.
5. An quoddam vacuum necessariò detur in re-
rum naturâ? A.

F I N I S.

era naturam i.e. quod eam destruit. 4. oppon. liber
sic naturale est, quod à causâ absq. consilio agente
lento. 6. Fortuito. 7. naturale dicitur constitutivè,
constituit, & 8. consecutivè, quod eandem consequi
liquid dicitur vel subjective, vel Transitive, vel Perfe
vid. Scharff. c. 22. I. 1. 10. naturale est, quod habet Pri
qui tis, & hæc acceptio est Physica. 11. naturale est
artificiali, & hæc acceptio est hujus loci.

§. 80. Naturale igitur est, quod habet veritatem
divino. Sic sub naturali omnia Entia, quatenus Entia
naturans & naturata continentur.

§. 81. Artificiale contrà est, quod veritatem habet a
no, seu artificiu. Notandum est, hic etiam sumi artificiale
liter, cum formâ artificiali, quæ cõgruit cû idea s. pro eo
& superficiem saltem variat. Si enim sumatur cõcrete. C
ut infert materiam, cui forma superducta est, est ens po
parte quoq. ad divinam intellectionem terminatur.

§. 82. Veritati in essendo contradictoriè oppositum
in hac oppositione nihil est aliud quàm quâ aliquid, qu
natur, ignoratur ab intellectu, à quò productum esse dic
est ens non-verum, seu fictum, quia ignoratur ab
Hæc ignorantia non privativè opponitur veritati, 1.
subjectum, quod nequit tribui non entibus. 2. Privatio
esse aptam; At fictio negat veritatem, quæ in non entibus

§. 83. Falsitas proprie loquendo non est in rebus, ut
1. 2. Metaph. c. 8. q. 11. sed extrà res. 1. sicut veritas po
falsitas, quæ tollit veritatem, tollit simulatq. destruit
veritatem, at quomodo potest in rebus esse, quod entit
tit? 2. verum dicitur ens, quatenus est conformabile
At omne ens est conformabile. E.

§. 84. Quod autem interdum non-entia vera d
ἀναλογία, quæ est inter Entia, & non-entia. Ver
terdum falsa dicuntur per extrinsecam denominationem
aliquo particulari, qui rei non conceptum proprium
omniò vera est, sed alienum accommodat,

